

ЧАРЫШ-ЧОННУК ЧОГААДЫЛГАЗЫ

1978
АВГУСТ
№ 8

Хүлээлге күүселдези

Мынчаар организастан болур бе?

Бугу-эвилдең көмсомолчу шалыпчы тудуу—Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуучуларының мылар ужурулг ажыдар-ла хей. Чамдын чылдаганындан амыгалага кирер ужурулг объекттер чогуу хуусазында амыгалага кирбозн. Чижээлээрге, 240 өрөнчкчи чурттаар 2 кыт көрүстүк тудуу, 60 ички ажыдаар чунар-башчыны (хеп чуур чер-биле кады), шахта 3 тонна изиг бус бээр отельнальн бөлгаш оон-даа өске объекттеринг тудуу гаалап турар.

Чаа Шагаан-Арыг хоорайның шалыпчы тудуун удуотур, ында амьларны дургедир соруга-биле «Шагнартайстрой» трести тургускан. Ол трест күчүзүнүң талазы-биле

«Тыва тудуг» трестке барып деп бөлгаш чылда 12 млн. 20 муң рубльдиң тудуг-монтаж амьларын мылар ужурулг. Амылдын темпизин дургедиринге, күш-ажыдын бугурукчулун бедириге, амылчынарның материалдыг бөлгаш моральдыг сонургалын көдүреринге нол күш, чонук чогаадылгазы — социалистик чарышты бе тудууда организастан турарында четпестер аазып эвес.

Аразында чарышты деп санат турары ийи бригаданың удуруткучулары-биле бистин көреспондентивис умурашкан, ол бригадаларда социалистик чарышты канчаар организастанын чуугалап бээрин дилезн.

«Шагнартайстрой» трестин 18 дуугарлыг мехколонназында комплекстиг бригаданың бригадир, РСФСР-ниң ашарыг тудуучу А. Ф. ИГОДИН:

№ 18 мехколоннада бригадир М. ЧЕРТЫГАШЕВ:

— Бугу-эвилдең көмсомолчу тудуу — Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуучуларының мылар ужурулг ажыдаар-ла хей. Чамдын чылдаганындан амыгалага кирер ужурулг объекттер чогуу хуусазында амыгалага кирбозн. Чижээлээрге, 240 өрөнчкчи чурттаар 2 кыт көрүстүк тудуу, 60 ички ажыдаар чунар-башчыны (хеп чуур чер-биле кады), шахта 3 тонна изиг бус бээр отельнальн бөлгаш оон-даа өске объекттеринг тудуу гаалап турар.

Социалистик чарышты улам калбартырып, бугу-эвилдең көмсомолчу тудуу — Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуучуларының мылар ужурулг ажыдаар-ла хей. Чамдын чылдаганындан амыгалага кирер ужурулг объекттер чогуу хуусазында амыгалага кирбозн. Чижээлээрге, 240 өрөнчкчи чурттаар 2 кыт көрүстүк тудуу, 60 ички ажыдаар чунар-башчыны (хеп чуур чер-биле кады), шахта 3 тонна изиг бус бээр отельнальн бөлгаш оон-даа өске объекттеринг тудуу гаалап турар.

Коммунист партия болгаш Совет чааг капитал тудуучу амьлар улам амьладар-биле демчегерин амьладар кылган, оон мурнуга кол соругаларын салган, Илангыя СЭКП ТК-нын июль (1978 чыл) пленумунга «СССР-ниң көлөз ажыдаарының улам ийи жогжуру дугайында» айттырып чуугалашкан, анда СЭКП ТК-нын Чалгыч секретары ап. И. Брежневтин хапы утулуг иктелетип бистер, тудуучулар, мылар амьларын бистин программиз мылар хулээп алдык.

Социалистик чарышты улам калбартырып, бугу-эвилдең көмсомолчу тудуу — Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуучуларының мылар ужурулг ажыдаар-ла хей. Чамдын чылдаганындан амыгалага кирер ужурулг объекттер чогуу хуусазында амыгалага кирбозн. Чижээлээрге, 240 өрөнчкчи чурттаар 2 кыт көрүстүк тудуу, 60 ички ажыдаар чунар-башчыны (хеп чуур чер-биле кады), шахта 3 тонна изиг бус бээр отельнальн бөлгаш оон-даа өске объекттеринг тудуу гаалап турар.

Тудуучу амьларын үндөп—оон ажиталаа ийриге объекттеринг амаарып, Мээд удурутканын 45 киши тудуучу бригада пилдөп кылган. 2.2 аял чурттаар балынарның тудууда амьлар турар. Боминорайотун 37 мылг балынарны кылдыр. Ол талазы-биле амьларын эң чорун тур. Илангыя бирги чарыш чылда тудуучу амьларынның планын 140.1 хуу күөсеттис. Тудуучуларду Б. Шырпап, Б. Волной, А. Горюшин, М. Ушук-Сок, В. Трескин, С. Норбу болгаш оон-даа өскер мурнакчыларын одурууда чорун олар.

Мээд удурут турарын бригаданың кежигүнери амьларны кылмак эрлер. Илангыя-даа бир объекттинг тудуу доозарып чооктулг көлөривиске-ле, оон ийи амьлар тудуг материалдары чок болур-тур. Илангыя тудуг доозумайн ара кагдынар. Ам школанга амьларгы коруурун тудууда амьлар, отельнальн сентябрь 15-ке чедир доозар хулээптен амьлар тур бис.

Амьларныста бар чедип-китер-биле чарыштыр, чамдын четпестерин дугайы чуугалаар анар. Социалистик чарыш — амьлар ийи организастан-

Ажыда кутурут быра—социалистик чарыш азырап эж билр бис. Ол дугайы бистин трестин-даа, 18 дуугарлыг мехколонназын-даа удуруткучулар эж билр.

КЫЙГЫРЫШПЫШААН...

Чөөн-Хемчик районнуң «Сут-Хөл» совхозунуң амьла-ишчилери мал чеминиң белеткелинде максалы-биле киржил турар. Олар нинтиниң малынга 3000 тонна ситенин, 4610 тонна ситосу, 2010 тонна саванын, 235 тонна сензити бөлгаш 250 тонна бугу-бүрүнү Белеткээр соругалыг.

Бө хушерде совхозтун девакери — хову-шөлдөрдө, шынаа-шыктарда шунту 264 киши амьладан турар, оларын 113-у малчынар, артыклары — суураарың чурттары мону, бугу-бүрүн, албан организастан чарышынга тызалары. Сигейчилерин шунту 25 аснога үзүп, тус-тус девакээрлерде хунаа тургусулаан.

Мал чеминиң белеткелинде өскө хушеринде, илангыя өркен июль айда, амьла илангыяла шугудайын тургалын мишир анаар. Совхозта бар машина-техникалы — амьлар тургалыгында, ситенин машина-биле кестивис элпек черлерге каянда хол кадыры-биле чорудар амьлар болгаш сигейчилер ортууга социалистик чарышты организастан тургалыгында улуу четпестер тургал. Ол дугайында республика союуларының бирозинге тылгыш шугучу-ледид материал чарыштырган союуда, оон чогуур түнелдерин үндүрүп, бугу организастан, мал-биле кезип белеткөөп, өскөлерин мурнап, шалтыр кылды тугу чалган алгаштар. Олар совхозтун о хову-шөлдөрдө чарыштын амьларын бөлгаш, 113 тонна мал чеминиң белеткөөп, чарышка база калган тылгыч болуп, илангыя тукту боттарында хөвөр артыраарлар.

Бө саабарда чылгыч Тасоол Монгушка удуруткып дөрт кижидик асно аснолар арамында чарышка кында-дааштырып келген. Чылгычлар совхозтун о хову-шөлдөрдө ситенин хөл-биле кезип белеткөөп болган 50 тонна ситен, белеткөөп планын 48 тонна амьлар күөседин алган. Олар планга ийиш аял-даа 30 тонна ситенин кезип белеткөөп деп хулээп алган, илангыя малынга четтар чамдуру амьлар анаар.

Сөс берип тур бис

Бот-боттарының арга-дургулаан бөрөннри, дуула-жыры, дөткочери — чарыштын илангыичи ужу-дуула-зында болгал. Анда моральдыг болгаш материалдыг дөткочөк база турар. Мээд удуруткып бригаданың илангыя бригаданы — тудуу-биле тудуг кылган турар. Дуржулга солтушкуну бөлгаш, Чарыштын түнел-даа көрбөз.

Социалистик чарышты улам калбартырып, бугу-эвилдең көмсомолчу тудуу — Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуучуларының мылар ужурулг ажыдаар-ла хей. Чамдын чылдаганындан амыгалага кирер ужурулг объекттер чогуу хуусазында амыгалага кирбозн. Чижээлээрге, 240 өрөнчкчи чурттаар 2 кыт көрүстүк тудуу, 60 ички ажыдаар чунар-башчыны (хеп чуур чер-биле кады), шахта 3 тонна изиг бус бээр отельнальн бөлгаш оон-даа өске объекттеринг тудуу гаалап турар.

Социалистик чарышты улам калбартырып, бугу-эвилдең көмсомолчу тудуу — Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуучуларының мылар ужурулг ажыдаар-ла хей. Чамдын чылдаганындан амыгалага кирер ужурулг объекттер чогуу хуусазында амыгалага кирбозн. Чижээлээрге, 240 өрөнчкчи чурттаар 2 кыт көрүстүк тудуу, 60 ички ажыдаар чунар-башчыны (хеп чуур чер-биле кады), шахта 3 тонна изиг бус бээр отельнальн бөлгаш оон-даа өске объекттеринг тудуу гаалап турар.

ДОЛУ КУШ-БИЛЕ

Бистан СЭКП-ниң XXII съездин аттыг совхозтун Дөргүн СБФ-ин «Пекра» совхозтун Арыг-Бажы СБФ-иниң коллектив-биле социалистик чарышты бис.

Фермада беш коммунист, партия кежигүчүниң ийи калдыкты амьлар харысгалыг уластооттарына хуваган. Олар күш-ажыдын бугурукчулугу билер, бар арга-курааларын дозу амьлар даш амьлар-ректин организастан болуп турар.

Бир деян, найралдыг коллективне бо чамдык бирги чарышты 984 кг сүтү, а чарыш турар кожалыс Арыг-Бажы СБФ-ин 1227 кг сүтү сав, тылгыч болган.

Бистин фермада саанын, былаа ажаакчымы, калар чы бургуу арамды чарышты, оон доктаамал сүтүн кезген. Мен боуду СЭКП-ниң Дөдүн Советиниң депутаттыг дуржулгады саанын А. С. Монгуш-биле чарыш, чарык чылда бир ийиштен-не 1677 кг, а чарыштыг эжим 1395 кг сүтү бир ийишке онаштыр саап алган бис.

Чарышка тылгыч-даа, социализм-даа турар. Ыччазыжок кол-ла чүвө—чарыш турары коллективниң амы амьлар, дуржулаамал бөрөннри, чаа чүдүдери пилеэлири, четпестер-биле элпек чок болуру, бот-ботууга дуулажыры болур.

Бө талазы-биле амьлар бисте чорудуп, илангыя мурнакчы арга-дуржулааны нентеридер, четпестерин чылдадыр, эж шынар-лыг элпек сүтү бугурук, күш-ажыдын сагалыг-чурумун бижылаар дөшт дозу күш-биле амьлардиг турар бис.

Д. ОНДАР, фермада парбулду организастанчы, сааны.

АЖЫР КҮӨСЕТТИВИС

Кымылдың даарамага фабрикалыгы бригадаларының аразында социалистик чарыш калбарган. Мээд удурутканын тургалык алаштын даараар бригадалык эгизинде турар, чарышка илангыичи киржип келген болган ай, калбартамын планын ооналданарың доктаамал беди көргүзүлгөрү күөседин, бригадалар аразында калбарган чарышка уда-дараа тылгыч болуп келген.

Бригаданың кежигүнери хуи нормалды ажып күөсеттиниле, бугурун үндүрүп турар продукцияны шынарлыг чугула кичөөнгейн үндүрүп турарлар. Бистин аразында амьларныкта амьлардыг, коллективниң толбонлары хей, Чижээ, дуржулаамал даараамычты Е. Борбак-оол бо

хушерде 1980 чылдың үндүнде амьлар турар. О. Серьямаа кылмак күш-ажымы-биле эжиг мурнап турар. Оларга чоргалары бис. Бригаданың күш-ажымы чедип, кыялыг оларын кайрып турар үзүт.

Демик амьлар бисте чарышты чылдын планын беди көргүзүлгөрү доктаам, чеди айларын планын ооналданар көрдүгелден ийи хуу ажып күөсеттис.

М. ПОТБИЛЫНА, бригадир.

Фоторепортаж

Ажып күөсеттинип турар. Август 8-те Н. Безлоданың удуртканы бетончулар бригадалык үндө 47 кубометр бетон орнуна 58 кубометр бетонну берген.

Мурнакчыларын ай, квартал саында-ла шаанан, мантан турар. Инолда мурнакчыларын одуруу Н. Безлоданың удуртканы бригаданы баштаан.

ЧУРУКТАРДА: бетон хөвөр салбырын коруу (үстүндө); бригадир Н. Безлода (ортуңда чуркунда); четпестер бирозинде.

А. ЗАЙЦЕВИЦ фотолары.

Чарыш эреникчилери

ОН ХОНУКТУУ-БИЛЕ

СЭКП Бай-Тайга райому болгаш райкүөсом ситен белеткелени оон хонукта түндөйи үндүрер. «Тээл» совхозтун амьла-ишчилери сөөлүг хонуктарда мал чеминиң белеткелени темпизин бедиктеп анда демдегелер. Совхоз плитаны-биле 900 тонна ситенин белеткөөп, амьлар аразында социалистик чарышка бирги чери элпек. Тээл-жилерге партия райкомуну болгаш райкүөсомчүлгү шалтыр Кызыл туугу тыныскаан.

К. МААДЫ

ДБК заводунда

Кайда кандыг-дыр, деңнеңер!

МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ПРОДУКТУЛАРЫ САДАРЫНЫҢ 9 АЙЛАР ПЛАНЫНЫҢ КҮӨСЕЛДЕЗИ

	План-ооналда (центнер-биле)	Күөсеткени (центнер-биле)	Хууу
МУРНАП ТУРАРЛАР			
Сүт сады:			
«Тора-Лем»	370	412	111.4
«Коммунист» херелд»	1750	1644	93.9
«Халык»	4010	3900	97.3
Эт сады:			
«Суплак»	300	486	162.0
Дуржула станицаны СЭКП-ниң XXV съездин аттыг.	3770	3395	90.1
Чылда дук сады:	2170	1661	76.5
«Хемчик»	210	220	104.8
«УТКА 25 чылы»	890	978	97.8
«Саян»	810	784	96.8
ХОЖУДАП ТУРАРЛАР			
Сүт сады:			
Тока аттыг	8180	3035	37.1
«Бай-Тал»	60	31	51.7
«Бара-Хөл»	80	41	51.3
Эт сады:			
«Торгалыг»	3510	562	16.0
«О-Шынаа»	2710	530	19.5
Чылда дук сады:			
«Удуг Октябрь»	229	65	28.1
«Өк»	1130	440	38.9

МУРНАП ТУРАРЛАР (7 айларын түнел-биле)	ХОЖУДАШКЫНДА
Устуг-Енисейнин баык заводу	Тываның даг-дугу арылаар комбинат.
«Тыва көдөз тудуг» трестин ДБК заводу.	«Тудуг кезектери» комбинат.
Шуурмактын ийиш белеткээр пунктузу.	Ээт-сөөктен далган кылдыр завод.
Тываның электри четкилери. Кызылдан сүт заводу.	Аш-чем үлестурунун бугурулгелери.
Шагаан-Арыгнын үс заводу.	Тандынның ийиш амьлар-агы.
Алгы заводу.	Чурт иштинин үлетпур эргелелинин бугурулгелери.
Районнар аразының Кызылада «Сельхозтехника» каттыжышкыны.	Районнар аразының Самагалдайда «Сельхозтехника» салбыры.

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭР

Школаларга чаа өөредилге чылы эгелээринге чедир санныг хонутар артан. Барынь-Хемчик районун школалары чаа өөредилге чылынга канчаар белектенгенни чугаалап бээрин райкомунуң улус өөредилге килдизини эргелекчи Спар-оол Ненденчапович Кунугуттен бистиң корреспондентивис дилээн: Ам оюн чугазын мооң аадамда парладымыс.

Школаларның өөредилге-тәрбиялэдилик ажалының беда ишарыныг, чедилеңилээг болуру школа чаа өөредилге чылынга таарымагымдыг кылдыр белектен алганымда баян код хамаарынар. Бистиң районунуң школалары чаа өөредилге чылынга белектенди үнүктүү чылдарга белектенди. Чаа өөредилге чылынга белектенди үнүктүү уювда ишарыныг ажалар Амгы хүндерде районун 8 ортумак, 3 сес чыл, 2 эг болган 3 көксөнү школаларын районун ажалымы комиссияны чаа өөредилге чылынга белектенди деп демдегетин, бүрүн хүлүн алган. Чаа өөредилге чылынга белектенди ажалдары болган школа, интернаттар септелгенни Кылды-Мажаалыктың ортумак, сес чыл, Барыктың ортумак, Аб-Доувантат сес чыл школалары эрте, эки шынардыг доослап. Бу школаларның септелгенни чорударында ила ала-илер, хой-ниги организацалары эки дуулаан, хой ажалдарыны ылым бергенди өөрүшү-биле демдеглээр алаар. Он алагына Аб-Доувантаттың ортумак, сес чыл школалары септел, чамдык класс, мастеркалалары алдыл, дөриривниг хой ажалдар кылдыр турган. Школа септелгенни ила партиом, хоорай Советиз чогуру үнүктенди комиссияны салып, бо айтырыгы хоорай Советизниң сес-

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

БО ФАКТЫЛАРНЫ ДЕКНЕШТИРИҢЕР ДЫШТАНЫР ЭРГЕЗИ ЧОК

ПАРИЖ. Эссон департаментиниң Эппне хоорайынын школаларынын өөредикчилеринде өөредилге чылынын төнүтүндө ам болур каникул-дыштангыларын олар кэлээр бедап турары чугаалап бээрин дилээн. Уругуларын дыка хейу айтырыглары харымсалтымаан арыз саамаларын башкызынга бергенер. «Каникулдан чорбас бис, аян-чорук кылдыр акша-көчүгүн ала-илеринисте чөк деп, олар чугаалааннар.

Неделэ санымда үнер «Экспресс» соавунуң миннип бизэриниң бугулар алдыга, Францияны чуртгакчи чогуңга чайгы үениң өртөк-үеин чылды-на «аартап» олар. Эрткен он чыл дургуунда Париж — Ниша аразында ухар чуулдуң билет өртө 230 франк акша турганыдан 484 франк чедир көтүрдөө, чурттуң муруну талазында демір-бурка чорудурун хөлөвн база барык ийи катап аартаан. Чер ортузу далайын эрик канымында бир шил минералдыг сугуни өртө 10 франк-тыр деп, «Экспресс» чуэксинио бизэе (ийи рубль ажин турар-дыр). Рестораннарда болган суга эштир черлерде чиккен салгыжылар шуут-ла кара-турамында барганар. Экономистериниң терчелөөк турары-биле алырга, Франциянын муруну түгүндө өртөктер ам өрткен чайгынында 25 хуу бедик. Чогу-на харын он ужуруда Чер ортузу далайын чурумалдыг арынга ажалчы азы таргаачыл кижини херек кырында көрүп шыдапас сен деп, «Экспресс» айттынар.

Францияда ажалны чидиритеринде аймыктын керткеш, дыштангылардан башкап турарлар база бар. Бордо хоорайда «Сам» дөр мебель фабрикамың кирер эжикте мындыг бизилгелдиг плакатны азын каан: «Ажалдар черлерин арттырып аларының арганын харааш, ажалчынылар заводту өлөп алган». Ажалдан үндүртүрүңге кыялдарыны келтеп 190 чаангычтың пелээзинде ойталан. Билдег бугулар-гелер Францияда он-он. Албанын статистиказын бугулар алдыга, 1.200 ажыг францулар хун саында ажалын өскүрүп турар. Чамдык бугулар ээлери бодунуң ажалчыныларына шөлө берген, ол-ла доран бугурутүргөн хаашканын өөр бугу-биле чарал каатып-лаа турар.

Бүш-ажылды Бугу-ини конфедрациязынын активиздери Иль-де-Франс дөр төп районун ажы чоктарымын хун муң уругуларын алган, наймысал чамканы Эрменониль пармыгыне көксөксөөрлериниң бирөөсінде аян-чорук организастан. 90 хүндерин оода чангыс баян оларын сагыш-сеткилерин артын калыр бөөр деп, аян-чоруктуң организацаларынын бирөөн мунгарал-биле чугаалаан.

ДЫШТАНЫЛГАГА АКШАЛАНДЫРЫШКЫН КӨВҮДЕП ТУРАР

МОСКВА. Школачы чайнын эгил-тууук үеи — хандык-шымдыг аян-чоруктарыны, хөгүл болган кадык-чаагай дыштангылайын үеи. Халас болган чыгектен өртүкчү пүтөкөл-биле өөредилге чылы эгелээгже чедир 12 миллион чамга совет школачылар дыштанып турар. Бо чайын уругулар хоорайлар чанымын болган хоорайларыны 45 муң лагерлерин ажалткан, ол дөрге яны-бурунгу пионер, спорт, куш-ажыл болган дыштанылга лагерлери-дир. Санаторий хеварины лагерлеринге дыштанып арганы 500 муң ажыг болчун болган эгелээ уругулар алган. Уругуларыны дыштанылга-сында чылдың өзүп олар акшаландырышкыны 530 миллион рубль ашкан.

Кадыкшымдыга черлерин турарында, ажалчы чоңарын санатор-курорт өмнөдөлгөн болган дыштанылгызын организацаларына акша-хөриңилер бистиң чуртувусга чайгылаш чокка көвүдеп олар деп, профессионалдериниң курорттар эргелээр талазы-биле Төп чавулэни СЭТА-нын корреспондентивиниң дыштатын. Чүгле эрткен беш чылда белал санаторий-курорт өмнөдөлгөн, дыштанылга, кадыкшымдыга болган өске-лаа кемчелерге социал страхования бөдөжөдөн 5,1 миллиард рубльди чаргылаан. Ол чорук бистиң чуртувустун эң чурумалдыг чараш черлеринде турар санаторийлерге, пансионаттарже, дыштанылга бажындарыныче, турисчи баазаарже болган пионер лагерлеринге 94 ажыг миллион ажалчыныны, алап-лаакчыларыны, кохозчуларыны болган оларын өг-беле кижилериниң халас болган чыгекделдиг пүтөкөл-биле чорудар арганы биске берген.

Бо чылын профессионалдериниң пүтөкөл-биле 9 миллион ажыг ижини хандарыны панаагай турар — бо дөрге эрткен чылдарында 330 муң хой-тур. Өг-бүлелер-биле келген улам өөртөп бар чыдыр. Өг-бүлелер-биле келген дыштаныкчыларыны ам кадыкшымдыгымын 300 чордери хүндүтпү хулаан аларында белин. Истерге болган чаштарга спешализастан санаторийлерин болган ажалчыларын чектин улам калбары олар.

(СЭТА-нын көр).

Күженишкенинниң ажилдаар

Девлекээр талазы-биле Чөөк-Хемчик уугу районунун бирөөн. Билде 22 сес болган он чыл школалары, хой салыг уругулар албан черлери, база ажалчыны ажалчыларын көксөнү школары бар. 1977-1978 өөредилге чылы доостуру-биле, школачыларын чайгы дыштанылгыны чып организацалары-биле чергедештир школалары чаа өөредилге чылынга белектенди ажалдар эгелээ. Школаларга болган школадан дашкаар уругулар албан черлеринге септелгенни башкылар, акыл-чаныр колдөөтөөрлер организацалар чорудуп, оларга устуку кластарыны өөренничилеринден тургузтуган школалар ажалчылар дуулааншкан.

Бо хүндерде чаа өөредилге чылынга школаларын, уругулар албан черлериниң септелгенни дооступ, аар-саар үрмек кылдылар, чедир кылдымын чылар чуулдар чоруттукуш турар. Школалар директорларыны чоокта болган човулэч чылынга чаа өөредилге чылынга белектенди черлерин чорудууларын чугаалашкан. Багай эвек ажалдан, септелгезе сагыш салып, чогуур ой-шаанда уугу ажалдыгыны ыштага Шема, Бажык-Алаак ортумак школаларын (директорлары Д. Ымажал, Д. Оржан), Хөндөргөйниң дулаалак болган Эдди-Хемчик кадмышыга сес чыл школаларын (директорлары К. Шы-

ТААРЫМЧА ЧОК

Булун-Тереп — Уугу-Хем районды хей чуртгакчылыг, уугу суурларын бирөөн. Суурун чуртгакчылыгы хуу-агада малды норма бугулар тууду, өстуру турар болган оон ажалы продуктларын күрүнеге салды турарлар. Чөөк-та чаа Булун-Тереп суурга алгы-көп, дук хүлээп алыр пунктуву ажалткан. Оон өргө-декчииниң Х. Дамы-Белекти томулган.

Чаа ажалчыныны пунктууда

КОЛЛЕГИЯНЫҢ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Адвокаттар коллегиянының ролю канчаар-даа ажал уугу. Олар бугулар, албан организацалар, кодо ажал-агайын удуруткуларында, хамаатнарга социалыг хойлу-дүрүмге хамаарыштыр дуушун чедирин турар болган суу чогуудулаанын үеинде хамаатнарыны эргелерин камтыларынга киреши турар. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму республиканың адвокаттар коллегиянының президиумуң ажалчының дуу-гаймында айтыртыны чугаалашкан.

Республиканың адвокаттар коллегиянының ажал-чорудууларында уугу четиестер барып Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң хуралыга демдеглээр. Юрист түскэй өртүмнү кадрларын четиестер талазы-биле ажал-

нуң ажалының шымгай турар. Алгы дуулар чери чок.

— Мындыг байдалга ажалдары берге-дир—деп, хүлээп ажалчы Х. Дамы-Белек мундан чугаалап турар. Ычангап Уугу-Хем районунуң белектен чери мында пункттуң пивити байдалын көп өрү, оон чогуумалыг ажалдарынга таарымагымдыг бадалдары тургузары биле үмөчөг алыр болза эки деп бодаар мен.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.

тодаргай адвостерин айтырпап, хамаатнарымын хүлээп аларының чыгыс аяк доостукан шак-үенин бажы аспаан. Хамаатнарымын ажалы хүуяңуң соода, кейэксик шаңдарга болган субботада, хүлээп алыр айтырчы ам-даа чедир шиятырлеттимей турар. Юрист-консултанттарын чыч талазында хамаатнарыны чогуру үениңде хулаан алабай баар таарыгалар база бар.

Адвокаттар чон ортузуна социалыг хойлу-дүрүмү пропаладалар ажалдык чорудуң турарын болган хойлу-дүрүмге хамаарыштыр чон ортузуна чоруткан жерин, бөсөдөн үчүлүн кылбай турарын көпүтү четиесте деп демдегелээ. Ажалда бар четиестери чылдары, олу

Бөгүн — КУДР-ниң национал байырлары

Х о с т а л а н ы ң х у н у

НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ДЕМДЭЭ

Совет болган көрөй улустарың чачылчалан найырамы империяныг уугу дем каткан демдегелге тоугус халык-биле канаттымын. Милитаристин Япониянык коз күжү 1945 чылда августта Совет Армияның чыгыш панымын даштыкы элекчилерден тоасталган Көрейге берген.

Босубликаның хөгжүлөөзиниң өң тургай — үе-чөдөөлөрүн көрүскөн чырыкшылдыкчу үлүүлерин оон булуң бургулудан көрүп болур. Ол — амгы үеиниң үлетпүр бугурутүргелери (оларның продукциялары даштыкы чурттарда баян эки сурагы), шаанда эки чыгыштан черлерде, туулааларда болган куурууланчак төлөөрге чатылмың чоруткан үнүш-дүжүктүр хову-шөлдөргө чүс-чүс муң гектарлар, дөди болган вилли ортумак өөредилге черлериниң калбар четиестер. Оон ийиң, Көрей чартык ортуулуң согуу талазында социалыг ниитилерде кодурулушкунуң тургузуу турар килектер болбайн аан, олар национал төлөпкү мөңүчүң чаа, хостуг сагыш-сеткил-биле доостуруннар.

Кхенянда чайырлыг бөмбүриңдир заводунуң пекте-риниң бирөөсиге бугурутүргөй кол иккелер Ким Хен Сун өң чыгыс чөс сымарында чыйрып, доу-биле чаар уугу эвек машинаны бидилин-биле таапар баштарган уугу эвек тур-сыгың уругу-биле мели таймаштырган. Ол — мурунчыл ажалчын хөрө-жөөрлериң бирөөн. 22 хар-дык Чой Бой Хи болду. Бедиктен программалыг техниктиг школаны доосканын, дөрт чыл бугурутүгө стажыны оң чугаалады. Университеттиң химия факультетинге кирерин Чой Бой Хи билим-биле бодуп алган. Сымарындарың кылгамык дүртпө долганып турган эргиниң-өзгөртүңдөй өйд оодуруларын ол уругу өй-өйд дүргө болган иккөн-гейил көрүшкөн, шунгу чү-вө болур-чогууру-биле чоруп турар-дыр дөстөгү, чуугазын уламчылап турган.

Көрей Совет Армияның хостазымы бистиң чуртувустуң төөгүсиге чаа үчөданы, оон хамаарышпас, хостуг болган демократтыг хөгжүлөөзиниң чаа үе-чөдөөн ажалын берген — деп, ККП ТК-ның Чыгыне секретары, КУДР-ниң Президентиниң эң Ким Ир Сен чугаалаан.

Бугурутүргөй бөгүңү хү-чүңү, ажал үеде коллектив-ниң планларыны дугайын чу-гаалап турду. 1945 чылдың августта манча чашпаныр үң-ген хову чатылмы чыгалып, а кандыг-даа терит болган стратегияг уугу-дуулам чок ол райондо 27 чыл мурунда өрт-төлдөрү-хуакталдылар бөөм-балары америка бомбардир-шиктөр оштан турган дөриңк болуп алдыры били берге. Ам төөгү болу берген ол чылдар бөдүнүң толга кайы хире көрүшүгү болган ар-берге турганын аам каш удаа сактын чуугалап чорал деп, Чой Бой Хи чуугалады. Ядариңгай чуртка амидралдык берге чылдары тургулаан. Даар-ныр алаа иккелери белиң далай көксөлдөр өөртүп көзү турганын Чой Бой Хи оона сактын алган болду. Оон негиз хөлетик, бизик-биле чок хө-рөжөөн киши ийчан оон кымы сайманыңдагы техниканы баш-кара бээр, ам национал үлет-пуруң кылын үндүрү турары электери машиналарыга болган приборларына мындыг өргөжөк чуугаа продукцияны белектенер деп чүвөлө бодан-лаа шыдапас турган болбайн аан.

Чейырыг сымарындар завод — КУДР-ниң бөгүңү хүлүн тодаранын турар чаа чүлүдөр чөксөөрлериң бир эвек-дир, акыл-дүңмалышы ду-алакшылгыны болган пролетари интернациональ-иниң үлетпү-чөөк-дир. Бистиң туртувустуң техниктиг дөстөмчө-лө-биле туттулган бо бугурутү-

Объективте-Индия

Бөгүн — Индия Республиканың национал байырлары — Хамаарышпас болганын хуну

ЧУРУКТАРДА: Мадрас хоорайда телевидение төвү. Делиде Радж Патхын төп магистралы. Бомбей-ниң чаа кварталдары.

(СЭТА-нын фотохрониказы).

А. ООРЖАК, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң юрист-консултантымын.

Менделеевтин суднозу

Д. П. Менделеев бистап аэоханын сурагалыг хэмни болурудан аягыда, эртем болгаш техника талаа-быде оон ажылдары база калбаа-биле нестерепей бооп турар. Оларның бирээзини дугайыг чүгө чоокта чаа бидилген.

Студентилер ансамблинин оюну

Москва консерваториязын аспирантылар болгаш студентилер ансамбли скрипкачы Олег Каган болгаш дирижер Юрий Николаевский олар СССР-ның улустуу артын, Күрүне болгаш Ленинни шаандаларын алаарыда Саратов Рихтерин Грецияга болур концерттерине киржилер.

Студентилер ансамблинин тургустунганын теөгүзү солу. Австри композитор Альбан Бергтин үзүсүзү талааны биле парны уугу чогаалын ой-паклы деп аспирантылар болгаш студентилер ансамблини организастаарынын дугайында Москва консерваториязын директоруна Рихтер 1975-ылдын күзүндө айтыр тургускан.

Дирижер Юрий Николаевскийни ууртулааны биле, консерваторлардын Саратов Рихтер-биле бир дуагар ужуражылганын чедир үн ай тургузууда келер үенин ансамбли 90 репетицияны уугу даамыга алдарыг пийизет биле анык музыкалыктарын бир дуагар каттышкан концерти болгуже чедир бүдүн чыды репетицияны херек болган. Бергтин бирги дирижерлери Москва консерваториязын музыка школарынын өөреникчилери болгаш университет студентилери болган. Оон соонда Александрович барын көргүсөн. Ол концерт чаа коллективтин тургустунганын бидиткан.

Рихтерин ол тургускан ансамблин чурттуу уугу музыкантылары биле Москва консерваториязын сары харылаанын көргүсөн. Орестер классик өөреникчилери сурагалыг дирижерлар Геннадий Роздественский, Кирилл Конрашин, Юрий Симонов оларны ууртулааны биле концерттерин көргүзүп келгенер.

И. БАЛАКШЕЕВА.

«Дүжүт» деп люстра

Москва Кремлинни музейлерини бирозин турар Успенск соборунда дыка хай люстралар бар. Оларнын ич улун «Дүжүт» деп ааар. Ону дөөрезин монгулден шүткүн ыткан. Ус монгулден 1812 чылдың лайымын үезинде наполеончулар Россияга чоруу тура үткен алган. Бичаа-даа олар дайын аштырган. үткен алган тууларын бичаа каткан болган. Орстуу үс-төөр өккюлдери люстраны тил делгезе ааар кылдыр шүткүн куткан. Люстра боду каш чүе кезектерден тургустунган. Оларны чараш угулаалар-биле каастап каан.

Ю. ПРУДИНКОВ.

ПАРККА БАЙЫРЛАЛ

1978 чылдың август 12-де бистап чуртун бир-те дуагар культураны болгаш дышкы-кылганын Москвада М. Горький атыг. Ленин орденниг Тош парын аягытканда бээр 50 чыл ол болуп өрткен. Ову аягытына совет парктар тудушкунууна эгеми салган.

Чөөрби чылдарымы төнтү-аунде, үжеш чылдарымы эгениде Кымылда парк хоорай чурттакчыларынын дыштаныр чери аларгап. Ыктапгаш бистип наймысалыстын чарыгы баа-ла белем зарлаан. Кымылчылар болгаш наймысалта келген аалчылар совет парктарымы 50 чыл болган оюну байырлаан культураны болгаш дыштанылганын И. Гастелло атыг парктарга өрттөргөн. Аяаа дыштанылганы байырлыг хуралды болгаш аяаа-бүрү өккюлдери, ужурамылгаларын, спортчу маргылдаларын, ном бааарыны организастап өрттөргөн.

Август 13-те тазе тагган соонда, серини эртен турган. Кымылчылар боттарынын аяк парынга чыгып келгенер. Оларны баштай-ла ном бааары болгаш тыва чогаалчылар үткүн хүдөө алган. Догаалдыр чодураалар бүргөө шөлүгөште ууш стодларга аяаа-бүрү солу номларны делгешкен. Ызда Тывааны чогаалчыларынын орус, тыва дылдарга параттыган номлары бааа бар. Номта мвантар дорак-па

аааа көп хайныга берген. Чаа-таз солу номларын пийли садип ал-ла тургулаан. А чогаалчылар К. Кудажы, Ю. Кюргөгеш, С. Козлова олар боттарынын номларынга автографын салып четкыкелген турганга, а помтукуларды аааа-ла а солдурмы аяаа-саанар бааа хай. Оон соонда лекторийге чуртукчуларымы чурал чуртукчуларын делгешкен аяаа-тагган. Тывааны Чурукчулар эвилелин баштаар чөрини дугайы чугаалаан. Парктын курвалыг аяаа-чыгарын аааа шенчап, мактаан. Оон соонда хоорайнын бот-тынып-урал чүлү коллективтерини солу концертти болган. Аяаа-бүрү спортчу маргылдалар, оюн-концерт, хемете салгуу-аашыклар болгаш өккө-даа оюнар хүндөдөр соо-саанар. Парктар байырлаан бистип наймылчалар солу, хөдүт, организастыг өрттөргөн. К. ТУДУШ.

«Шынның» болгаш телевидениениң каттышкан рейдизи

ОЗАЛ-ОНДАК БОЛБАЗЫН ДЭЭШ

четке сагысас чолаачыларымы транспорт чөпсө-херекселери болгаш парктарга, оруктарга кестуу келери дыга айылдыг болгаш озал-ондакты болдурун болгудег. Красноярскини гравиетрикат № 3 инспекциязын 21-24 киж дуагарын автомашиназын чолаачы Иван Седельников. № 2 АТБ-ның 13-36 тал дуагарын чүлү автомашины болгаш чөраан Виктор Убаев, айныр

Орукка чоруунун айыыл чок чоруунун көрүлдези чоруп тур

инспекциязын 34-46 тал дуагарын М-412 деп автомашиназын чолаачы Михаил Чыбин болгаш оон-ла эскелер боттарынын бааары чоранын машиналарыны айылды чорчуруунун түскай доктаанын дүргенин хем доктаандыг ашар улгатыр чөрааны ДИС «Фара» херекселдин дузаы биле баштайт. Оон аяаа-бүрү мөдөлдиг тургулган, оларны айылды чок чорууну тургалды биле сагылдуу тургалды берип, чогуур хөмчөдөргө алган бис. Ылаңгыл чолаачы В. Убаевтин кызылгей болгаш харысалга чогу илерез. Оон чолаачылар тыва машинаны руль-биле башкаар чөрөрия, репортарында рошкан эеркелдер бар, радиаторунда суг төнтүр чоруур болду. Машинаы кеңтерге, чолаачы стажин ай-ле чыл херезинде, ол машинаны кабылыгө ий пассажирия олуртун алган. Инспекторун дываг болуп, башкаар чораны автомашина биле доктаанын норма-көкөтөш-шахта 70 километрден ашар, шахта 80 километр чедир халды чоралар. Чогуур хөмчөгүн хүдөөтөш, машинаны орук иддыгга тургустураш, кылдыр, эдер ужураут бүгү чүүлдерин күсеттирген, оон чорууну чөпсө-хөмчөгүн бис.

Бааа ол иштин Кая-Хем районуну чолаачы Виктор Споров руль-биле башкаар чөрлери уезин 20-38 тал дугаалыг автолаачыны башкаар чоралар, аяаа бааа чогуур хөмчөгүн хүдөөтөш. Оон чорун чогуур ажилдарын эрөөл кылды күсеттесен, оон аяаа-бүрү уламчыл чоруур ужурга таарышкан. «Тыла көдө тудушкун» Са-рий-Сөгөтө мий белекчээр участогунун 05-84 тал дуагарын, чудук сөөртүр автомашинаны Чолаачы Кирилл Сапельнев, Пришевини ой, солгай талаанын чөрини айтыр чырыктары, стопсигналы ажилдаас, дугууну протектор тазартып элен калган. Шаа мидиг автомашинаы ажилдаары, эдилээр, оон орукка чоруур чоругу, мичалыг оон дуагарын автоинспектор алдырып алган.

Ийн талаанында мурунку электери турдуу ажилды кван чик машина орутуучы дэл ортуунада тур. Чөөр-шудан чедип келирилес: 72-68 тал дуагарын М-412 деп автомашинаны мурунку иштин үткүшү эртен автомашинаны дугуунда халта-лаш буа шаанга болду. Оун Кая-Хем районун үткүн чөпсө-хөмчөгүн күрөө инспектору Александр Есипов башкаар чоруп. Бо таварылга машинаны орутуучу оон талаы кылгычче доран тургустан, үрөгөнде доктаан чөринге садыр демекти тургузуп ашар ужурауд турган. А. Есипов автомашинаны орутуучу дэл ортуунда дүргө чайлаар шаанга, ийн экинчи туудуу аяаа-кеш, үткүшү-даа, оон чоруп орукка уу-биле-даа кедир машиналарга шаптыгыт берген. Чолаачыга ову сагылдуулар, тарып мөдө кым шил бээр, дугуундан дыш чаштаан автомашинаны барып четкен, оон чолаачыны хөмчөг алар дөр айылыг. Оон мидиг пегелден халдыртылмас дээр айылдыг.

Оорлар баш сугар чер тыппазын ЭПТЕШ ЧОГУ-БИЛЕ

сүрү алпарган, калды-бир арга-биле салгышкан, оон өртүзү бодууну парынанык сун ашар чогуу-ла мит чок кижилер чоруур-тур. Ылаңгыл мөдөр-биле эитеш чок демекселди чорудары хамаат бурутувү хүдөөтөш. Оорларга ууур шыгыны хөмчөг албас болза, кижилерге оларын чедир турар хамаат уугу. Олар чамдын ашкыткара, па-зы чөтөөнөргө көчүт багай салдырды. Школазын, өөр-өлгөш ара каар урулгар бисте бааа бар. Оларнын чамылдары өң багай чадчы-донтаама аяаа-кыш, ма-гисталач аямдардын оруучке кирип, оорларын, хулгачаар, нем-херек үлгөдөр чорук-биле тобайжым эгелдер. Ол монтуг айылдыг, Ычачагы школа, хөй-нияти

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДА 19.20—Медзалер. 19.45—Индияны хамаарышпас чорууну хүчүгө. «Мөңгө болган чаа Идия» деп кинофильм. 20.30—«Аалдын дөрбөс». Уран гимнастика делегер маргылаады. Свердловскиден дамчы-лаас. 21.30—«Аас кезиктиг өккю мөң» деп документалдыг фильмди баштайгы көргүзүп. 22.30—«Уе». Информастыг программа. 23.00—«Шугулаа». Алымавах. 00.20—00.45—Тариярдектил мөдөрлөр. Түпөлөндө—мөдөрлөр.

ИНИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДА 18.15—«Ас естималыг мичалыг орук-биле». Уруттарга фильм. КЫЗЫЛДАН 19.30—«Дөжөөктүгү шажу». Телефильм. 19.50—21.15—«Оюлар фронтуге чорупла». Уру чөчен фильм. (Тыва дылга).

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДА 10.00—«Уе». Информастыг программа. 10.35—«Өрөгөгө гимнастика». 10.50—«Опера-биле ужуражым». Р. Вагнер—«Лоэнгрин». Белорус СССР-ның опера болгаш балет театрынын спектакли. 14.00—16.55—Чапсар. 16.55—«Төгүзүгү арынырмы». Төгүзү өртемдерини доктор С. О. Шякт дамчылган эртерер. 17.25—«Мөөк чөрин, мөөк мичалыгы». Өртемдерини бичүрүлгө бригадаларын, Якут Россияны сабдундан репортж. 17.55—«Варасы» деп мрам хатгун ансамблиниг концерти. КЫЗЫЛДАН 18.15—«Уенин судам». Документалдыг фильм. 18.50—«Көдө амдырал». Дамчылыга. 19.15—Телемөдөр. 19.25—Чараалдар.

АМУР ОБЛАСТЫ. Областың Курастотинспекциязында доктаама чаа албан-агаарга таңымчалашкын кестүп келген. КИАИ-ның техниктиг чөпсө-херекселерине ыргалганырны немеп бергени ырак тайга аруугарга үргүлчүгүн контролон кылдыр органы автономселлинин ажилданчыларынга берген. БАМ-ның төп участогунда Амур областың девискээрин таварты эркен. Орун тудууну зонасында оруктарга шимчээшкун улам өзүп өрөр. Ол районче КИАИ-нын ичозонгей бааа улга-ып өрөр. Агаарга таңымчалашкын албанын дузаы-биле КИАИ ажилданчылары БАМ-ның автөоруун авария чок шимчээшкунини үлгөргөли оору болуларын шимитиришкен.

ЧУРУНТА: БАМ-ның төп участогунда иштиги херектерини шүтүм илдизини орун-таңыны албанының инспектору, биче сержант комсомолчу Татьяна Мищенко. В. МАРИКОВСКИЙ биле В. ХРИСТОФОРОВУЧ инспектору. (СЗТА-ның фотохрониказы).

АГААР

Бөгүн республикага эдилер буудуулар, чамдын чөрөгө боржонаар, дивизиор. Соңгу барыны чүк улгылгышкын хатгы хатгы дүргөни сепуула-ды 6-11 метр чедер. Агаар чөпсө-хөмчөгүн бис. Агаарга таңымчалашкын кестүп келген. КИАИ-ның техниктиг чөпсө-херекселерине ыргалганырны немеп бергени ырак тайга аруугарга үргүлчүгүн контролон кылдыр органы автономселлинин ажилданчыларынга берген. БАМ-ның төп участогунда Амур областың девискээрин таварты эркен. Орун тудууну зонасында оруктарга шимчээшкун улам өзүп өрөр. Ол районче КИАИ-нын ичозонгей бааа улга-ып өрөр. Агаарга таңымчалашкын албанын дузаы-биле КИАИ ажилданчылары БАМ-ның автөоруун авария чок шимчээшкунини үлгөргөли оору болуларын шимитиришкен.

Б. СААЛ. Бай-Тайга район.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000. Кызыл, Шетякин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуну 2-24-63, редакторуну аралакчыларыны 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарыны 2-23-35, секретарыны 2-23-35, партияны ажилдары салгалыгы 2-37-13, провагалыг калгөшкүн 2-31-75, культуру калгөшкүн 2-23-54, көдө аяаа-бүрү калгөшкүн 2-21-47, үзөтүр калгөшкүн 2-22-64, чааа калгөшкүн 2-41-27, информастыг бааа совет кустуку калгөшкүн 2-20-60, корреспонденттары 2-27-41, бухгалтерияны 2-12-63, солту келбейи баргалыг 2-32-75 телефонче болгаш.

Тыва АССР-ның Министрлер Чөгүдөлдиги Ном үндүр чөр, солгаграфия болгаш ном садмын талаа-биле өргөлөлөш типографиязы (Кызыл, Шетякин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). Тираж 17531. Чагыр № 2661. СОЛУН НЕДЕЛЯДА В КАТАП УНПР. ТС—01236.